

ВПЛИВ РІЗНИХ МОДЕЛЕЙ СІМ'Ї НА ДЕВІАНТНУ ПОВЕДІНКУ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Стаття присвячена з'ясуванню ролі впливу соціального сирітства як деструктивної моделі сімейних взаємин на появу девіантної поведінки підлітків. Продуктивним типом стосунків є благополучні сім'ї. Проведене експериментальне дослідження дозволило виокремити типи підлітків з девіантною поведінкою та накреслити шляхи психокорекційної роботи з підлітками-соціальними сиротами. Джерел – 5.

Ключові слова: девіантна поведінка, підлітки, соціальні сироти, благополучна сім'я.

Постановка проблеми. Сучасний підліток живе напруженим, суперечливим ціннісно-нормативним життям, в якому проявляється прагнення самостійно розібратися у вимогах оточуючого світу, переконатися і утвердитися в них. Сім'я – це найближче коло його оточення, місце, де можна почуватися психологічно затишно і комфортно. І дуже добре, коли саме сім'я є для підлітка референтною групою. Проте, як показує практика, соціально-економічні та політичні умови не могли не позначитися на інституті сім'ї, навпаки, спостерігається криза інституту сім'ї та поширення такого явища як «соціальне сирітство». Наші теоретичні розвідки [1; 2; 3; 4; 5] нашоствхнули нас на проведення експериментального дослідження по з'ясуванню особливостей виникнення девіантної поведінки підлітків з благополучних сімей та соціальних сиріт. Такий поділ за критерієм контрастності дозволив більш чітко прослідкувати ті негативні явища, які несе в собі соціальне сирітство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел дозволяє виокремити декілька підходів у сучасних дослідженнях, які визначають сутність соціального сирітства: соціально-економічний (В. Бочарова, М. Лазутова, Є. Рибинський); психолого-педагогічний (Н. Іванова, Л. Оліференко), правовий (С. Бандура, Л. Пірог). Причини дитячої зайнятості та дитячого жебрацтва розкривають Г. Осадча, Є. Проніна; специфіку життя вуличних дітей в умовах тінювих громад – С. Стівенсон; соціальні детермінанти підліткової агресії – С. Волянська. Фахівці звертають увагу на вивчення рівня тривожності в дітей, які проживають у неблагополучних родинах, а також у родинах, де батьки заклопотані власною кар'єрою (М. Алексеева О. Блинова, С. Воскобойникова, Г. Мінковський, В. Оржеховська та ін.). Взаємовідносини дітей і батьків, місце і роль родини в житті дитини аналізують А. Ареф'єв, С. Воскобойникова, І. Назарова, А. Нечаєва; проблему становища безпритульних дітей як наслідок неблагополуччя в родині досліджують О. Балакірева, С. Бресєва, Л. Волинець, Б. Кобзарь; соціальні наслідки позбавлення дітей батьківської опіки розглядають Н. Комарова, І. Пеша, Ф. Шерегі, В. Яковенко та ін.

Встановлено, що соціальне сирітство є тим психологічним чинником, який здатен впливати на появу тих чи інших моделей поведінки особистості. Проте констатовано, що девіантна поведінка розглядається як результат взаємодії двох чинників: умов мікросередовища (десоціалізуючі впливи сім'ї та школи, психологічні труднощі та ускладнення, породжені проблемою соціумом, деформації у спілкуванні та взаємодії) та індивідуальних особливостей індивіда (суперечності підліткового віку, вибірково-активне ставлення індивіда до суспільних норм і цінностей) (В. Бітенський, О. Блинова, В. Гіндікін, В. Глушков, С. Дворяк, Н. Завацька, А. Лічко, О. Лосієвська, Н. Максимова, В. Оржеховська, І. Рущенко, В. Синицький, В. Соболев). При цьому соціальне сирітство

виникнення девіантної поведінки у підлітковому віці під впливом соціального сирітства не вивчалось.

Мета статті – з'ясувати виникнення девіантної поведінки у підлітковому віці під впливом соціального сирітства.

Виклад основного матеріалу та результатів дослідження. Проведене емпіричне дослідження психологічних детермінант девіантної поведінки підлітків включало у себе визначення експериментальної ситуації, експериментального фактора та експериментального об'єкту дослідження, що дало змогу виявити об'єктивний зв'язок між зовнішніми та внутрішніми передумовами виникнення девіантної поведінки у підлітковому віці.

Збір емпіричного матеріалу, що здійснювався за допомогою розробленої загальної процедури організації експериментального дослідження, розпочався з обстеження підлітків та батьків, аналізувався із застосуванням способів первинної статистичної обробки результатів дослідження. Даний аналіз дозволив виділити конкретні форми та специфіку прояву девіантної поведінки підлітків.

Відомо, що сім'я - одне із важливих джерел для отримання дітьми знань про моделі поведінки за допомогою методики Рене Жиля ми провели дослідження міжособистісних стосунків підлітків, їх соціальної пристосованості і взаємовідносин з оточуючим. Метою нашою експериментальної роботи було знайти і визначити особливості поведінки в різноманітних життєвих ситуаціях, важливих для підлітків і тих, які стосуються взаємовідносин з іншими людьми. У завданнях, поставлених перед підлітками, ми запропонували обрати типову форму поведінки, що дає змогу отримати інформацію про ставлення до людей, які їх оточують. Ставлення до конкретної особи виражалось кількістю її виборів. Підлітків з благополучних сімей ми умовно назвали – група «норма». Проаналізувавши отримані дані, які характеризують конкретно-особистісні взаємини підлітка з іншими людьми, ми виявили наступні результати (див. табл.1).

Таблиця 1

**Міжособистісні взаємини підлітків з іншими людьми
(за методикою Р. Жиля)**

№ н/п	Показники	Підлітки-соціальні сироти		Підлітки групи «норма»		р
		к-сть	%	к-сть	%	
1.	Взаємини з матір'ю	4	30	7	8,75	0,05
2.	Взаємини з батьком	1	7,5	1		0,05
3.	Взаємини з батьками	1	7,5	7	8,75	0,05
4.	Взаємини з братами і сестрами	2	15	19	23,75	0,05
5.	Взаємини з бабусею і дідусем	0	0	1	1,25	0,05
6.	Взаємини з однолітками	0	0	12	15	0,05
7.	Взаємини з авторитетними дорослими	1	7,5	1	1,25	0,05

На відміну від соціально благополучних підлітків, соціальні сироти відзначили, що важливе місце у їхньому житті посідають взаємини з матір'ю (30 %), хоча не завжди вони мають можливість спілкування.

Також, на думку (15%) неповнолітніх брати та сестри, є для них авторитетними особами, і з них найчастіше вони беруть приклад. На думку неповнолітніх, які перебували у притулку, друзі та товариші майже ніякого значення у їхньому житті не мають, хоча більшу частину свого вільного часу вони проводять на вулиці. Але вони дотримуються принципу "З вовками жити по вовчому вити". Щодо ставлення до батьків та авторитетних дорослих, то (7,5%) підлітків відзначили, що такі взаємини для них мають деяке значення, проте вони позбавлені такої можливості, тому що у більшості випадків батьки не звертають на них увагу.

Отже, дані отримані в процесі бесіди з неповнолітніми, свідчать про те, що в сім'ях неповнолітніх, які перебувають у притулку переважно панує атмосфера байдужості батьків один до одного та до дітей. В дитинстві майже всіх дітей били, принижували та застосовували до них інші форми покарання.

У багатьох сім'ях жорстоке ставлення до дітей спостерігається й зараз. Особливо відзначаються напруження у взаєминах неповнолітніх з батьками. Про це свідчать наступні висловлювання неповнолітніх: "Батько постійно ображає мене", "Батько грубо зі мною поводить", "Я додому не повернусь тому що батько мені поломить ноги і руки", "Мати як випає, мене будить серед ночі і звинувачує в тому що я їй псую життя". Батьки практично не приділяють уваги своїм дітям, мало цікавляться їх справами.

Несприятливі стосунки проявляються й між самими батьками. Підлітки вказують на те, що батьки постійно сваряться, ображають один одного у їх присутності. Мало часу проводять у сімейному колі. У більшості випадків їхня відсутність спричинена заробітчанством. Кожен із батьків живе власним життям, не цікавлячись сімейними справами.

Зовсім інша атмосфера панує у соціально благополучних сім'ях. Про що свідчать вище вказані дані. Це атмосфера взаєморозуміння і любові. Батьки багато уваги приділяють своїм дітям, їх стосунки побудовані на довірі. Підлітки оцінюють стосунки між батьками такими: "Батьки ніколи не сваряться", "Мої батьки вільний час проводять у сімейному колі".

Отримані дані показали, що 8,75% соціально благополучних неповнолітніх особливого значення надають взаєминам із матір'ю та обома батьками. У 23,75% соціально благополучних підлітків, як і в неповнолітніх із притулку, важливе місце займає взаємодія із братами та сестрами, хоча друзі для них також є авторитетними (15%) особами. Стосовно міжособистісної взаємодії з дорослими, то підлітки відзначили, що інколи вони прислуховуються до їх думки і можуть поділитися із ними своїми проблемами (1,25%), на відміну від підлітків із притулку, які свої проблеми не довіряють нікому.

Отже, атмосфера в сім'ях підлітків-соціальних сиріт визначає їх тип поведінки. Неповнолітні активно використовують таку форму поведінки, як вербальна агресія, оскільки сімейні чвари і образи є для них звичайним способом спілкування у сім'ї.

Загалом, така поведінка, з одного боку, є моделлю батьківської поведінки, а з іншого, - результатом жорстокого ставлення батьків до дітей і намагання якось повернути до себе увагу.

У групі підлітків-соціальних сиріт неблагополучна сімейна обстановка сприяє прояву тривожності, скутості, невпевненості у собі. Жорстокість батьків слугує причиною виникнення образ, ненависті, гніву. Результатом цього є підозрілість, недовіра до оточуючих, котрі, на їх думку, здатні зашкодити. Таким чином, підлітки-підлітки-соціальні сироти більш схильні до проявів асоціальної поведінки порівняно з їх соціально благополучними однолітками.

Співставлення отриманих результатів показує наявність відмінностей у взаєминах з батьками та іншими (людьми) підлітками, які перебували у притулку, та соціально благополучних неповнолітніх. Це підтверджено розрахунком за критерієм Фішера.

Що стосується даних, які характеризують особливості самого неповнолітнього, то під час проведеного експериментального дослідження нами було виявлено, що соціально благополучним підліткам властива комунікабельність у групі однолітків (25%), у 18,75% випадків їм притаманна адекватність поведінки. Водночас у соціально благополучних підлітків зафіксовано 7,5% випадків конфліктних вчинків і реакцій на фрустрацію. Домінантність та лідерство займає 1,25%, на відміну від підлітків із притулку, у яких такі показники майже не виявлені.

Щодо неповнолітніх із притулку, то ми виявили: 37,5% притаманні закритість та відчуження, агресивність та конфліктність також посіли одне із перших місць, що становить 22,5%. На відміну від соціально благополучних підлітків неповнолітнім, які перебувають у притулку, притаманна цікавість (15%). Проте по 7,5% респондентів властива комунікабельність у групі однолітків та реакція на фрустрацію.

Таким чином, діти, які залишилися без житла, піклування та догляду дорослих змушені самостійно здобувати собі засоби для існування, є соціально дезадаптованими. Відчуття беззахисності та безпорадності, постійний страх і необхідність долати перешкоди для задоволення життєвих потреб, - все це призводить до психічного напруження, негативних емоцій, проявів асоціальної поведінки.

Отже, на основі проведених досліджень можна зробити певні висновки:

1) у 67 % випадках дорослі, що працюють з підлітками, недооцінюють ролі та впливу емоційно-почуттєвої сфери підлітків, тому часто не в змозі правильно зрозуміти і оцінити причини скоєних вчинків, визначити ефективні профілактичні впливи на підлітків, схильних до правопорушень;

2) зміст відпочинку, проведення вільного часу в 38% має негативний вплив на поведінку підлітків (порушення ними моральних, правових і культурних норм);

3) прагнучи до самоствердження, самостійності, незалежності в поведінці, 46 % підлітків не визнають негативного впливу групи, її цінностей норм і вимог на організацію власних стосунків з навколишнім середовищем, у тому числі і на скоєння правопорушень.

Одержані емпіричні дані дають підстави вважати, що своєчасне виявлення зовнішніх чинників (психологічні труднощі і ускладненнями породженими проблемогенним соціумом, десоціалізуючий вплив сім'ї і школи, деформація у спілкуванні і взаємодії), які здійснюють вплив на поведінку підлітків, надасть змогу прогнозувати виникнення асоціальних проявів. А також, свідчать про гостру необхідність здійснення цілеспрямованого психолого-педагогічного корекційного та профілактичного впливу на особистість неповнолітнього, зокрема, того впливу, який спрямований на ставлення до себе та інших, що дозволить знизити кількість та гостроту асоціальних реакцій.

За проєктивними методиками ми отримали наступні показники, які суттєво не відрізнялися в обох групах.

За методикою Розенцвейга відповіді респондентів аналізувалися у двох аспектах: за напрямком реакції і за її типом.

За напрямком реакції відповідь досліджуваного нами розглядалася:

1) як зовнішньо-звинувачувальна реакція (екстрапунітивна), якщо вона містить звинувачення, докір, засудження, ворожість, агресивність по відношенню до іншої людини чи об'єкта;

2) самозвинувачувальна реакція (інтропунітивна), якщо у відповіді присутнє відчуття власної провини, докори сумління, каяття, агресія, спрямована на себе;

3) беззвинувачувальна реакція (імпунітивна), якщо відсутня реакція як на самого себе, так і оточуючих. Те, що відбувається в контексті ситуації, сприймається та оцінюється як неминуче, фатальне.

За типом реакції відповіді респондентів ми класифікували як:

1) перешкодо-домінуючі, якщо у відповіді підкреслювалась наявність перешкод чи інших фрустраторів;

2) самозахисні, якщо у відповіді опитуваного звучало засудження кого-небудь, догана, заперечення власної провини, уникання докору;

3) вирішального типу, якщо відповідь спрямована на розв'язання фрустраційної ситуації і поведінкова реакція приймає форму звертання за допомогою до інших осіб чи форму прийняття на себе обов'язків розв'язати проблему, або респондент сподівається, що час та нормальний хід подій сприятиме тому, що ситуація вирішиться сама по собі.

У ситуації фрустрації в досліджуваних експериментальній групі (ЕГк) на відміну від підлітків контрольної групи (КГк) переважають екстрапунітивні реакції ($E > M > I$) з фіксацією на перешкоді та самозахисті ($OD > ED > NP$) ($\varphi = 2,54$; $p \leq 0,01$).

Виявлено, що підліткам КГк притаманні комунікабельність (25%) та адекватність поведінки (19,08%). Водночас у ЕГк зафіксовано 7,89% випадків конфліктних учинків і реакцій на фрустрацію. Домінантність і лідерство займає 13,16% по вибірці підлітків КГк, на відміну від підлітків-соціальних сиріт, у яких такі показники майже не виявлені.

Отримані показники дозволяють зробити висновок, що у структурі фрустраційних ситуацій переважав тип реакцій, пов'язаний "з фіксацією на самозахисті (ЕД)" (42,7% досліджуваних). Це говорить про те, що агресія спрямована на оточуючих людей (або навколишні предмети) у формі осуду зовнішньої причини фрустрації. Досліджуваний або ганьбить, засуджує когось, або виправдовує свої дії, намагаючись зм'якшити свою провину.

У даному випадку досліджувані виправдовують свої дії, намагаючись зм'якшити свою провину. Високі бали за показниками OD (33,7%) Тип реакції "з фіксацією на перешкоду" свідчить про недостатню рухливість мотивів поводження. Досліджувані сприймають фруструючу ситуацію як таку, яка не має значення.

У 23,6% досліджуваних проявляється реакція "з фіксацією на задоволення потреби", яка спрямована на вирішення проблеми; реакція приймає форму вимоги про допомогу від інших осіб для вирішення ситуації; досліджуваний сам вирішує ситуацію, або вважає, що час і хід подій призведуть до її виправлення.

У ході дослідження використано "Карту спостережень" Д. Стотта, модифіковану І. Дубровіною. За результатами якісного та кількісного аналізу у 61,88% підлітків ЕГк констатований занижений коефіцієнт соціально-психологічної адаптації, що проявляється у їхній неврівноваженості, схильності до проявів різних форм девіацій, фізичної та вербальної агресії, нападів люті. Пріоритетними у підлітків виявилися такі особливості, як недовіра до нових людей, ситуацій, емоційна напруга і стан депресії. Досліджуваних характеризують такі показники, як невгамовність, асоціальність, ворожість до інших. Результати, отримані за допомогою психодіагностичних методик, доповнювалися даними анкетування підлітків "Сімя очима підлітка", "Схильність підлітка до девіантної поведінки".

Також, з метою виявлення девіантної поведінки підлітків та вивчення впливу зовнішніх і внутрішніх чинників, які визначають психологічні особливості її вияву, в процесі дослідження, нами було проаналізовано характер сімейного життя і сімейних стосунків підлітків обох груп. Ми вивчали документацію (реєстраційні журнали, особові справи, описи скоєних правопорушень, звіти та ін.) в інспекціях у справах неповнолітніх, та притулку, де стоять на обліку підлітки, схильні до девіантної поведінки, і ті що вже скоїли злочини.

Такий підхід дозволив виокремити типи девіантної поведінки підлітків-соціальних сиріт: *конфліктно-ситуативний з позитивною спрямованістю* (поступливість оточуючим через боязнь неприємностей, конфліктність, гарячкуватість, слабка сила волі, необдуманість у вчинках), яку виявили 18,1% підлітків; *ситуативний з незначною негативною спрямованістю* (порушення норм і правил, скритність, ізолюваність у групі,

дезадаптивність, невміння протистояти негативному впливу) – 16,9% осіб; *нестійкий з переважною негативною спрямованістю* (безвідповідальність, емоційна збудливість, злість, самовпевненість) – 30,6% дітей; *стійкий з негативною спрямованістю* (грубість, агресивність, різкість, приниження, мстивість, бродяжництво, втечі, цинізм) – 34,4% досліджуваних.

Встановлено, що 37,5% підліткам ЕГк притаманні закритість та відчуження, а 22,5% – агресивність та конфліктність. Разом із цим їм притаманна цікавість (15% досліджуваних).

Одержані емпіричні дані дають підстави вважати, що своєчасне виявлення зовнішніх чинників (психологічні труднощі і ускладненнями породженими проблемогенним соціумом, десоціалізуючий вплив сім'ї і школи, деформація у спілкуванні і взаємодії), які здійснюють вплив на поведінку підлітків, надасть змогу прогнозувати виникнення девіантних проявів. А також, свідчать про гостру необхідність здійснення цілеспрямованого психолого-педагогічного корекційного та профілактичного впливу на особистість неповнолітнього, зокрема, того впливу, який спрямований на ставлення до себе та інших, що дозволить знизити кількість та гостроту негативних реакцій.

Висновки. Проведене дослідження дозволило дійти висновку, що підлітки-соціальні сироти із девіантною поведінкою потребують психокорекції, а отримані дані дослідження враховувалися при розробці заходів формувального впливу.

Проведене експериментальне дослідження, дозволило виділити кілька типів девіантної поведінки, властивих підлітку: конфліктно-ситуативний тип асоціальної поведінки з перевагою позитивної спрямованості; ситуативний тип асоціальної поведінки з незначною негативною спрямованістю; нестійкий тип асоціальної поведінки з переважаючою негативною спрямованістю; стійкий тип асоціальної поведінки з негативною спрямованістю.

У підлітків-соціальних сиріт із девіантною поведінкою структура “Я”-концепції малодиференційована й узалежнена оцінками значущих інших. У підлітків групи “норма” “Я”- концепція більш диференційована і є складною системою, в якій зовнішні оцінки заломлюються через уявлення своєї особистісної цінності й унікальності. У них сформована більш усвідомлена система “Я”- образів, у якій інтегровані уявлення про свої індивідуальні особливості з уявленнями про себе в майбутньому та соціальні норми. Натомість інтеграція в майбутнє підлітків-соціальних сиріт може бути розглянута як невизначений варіант конструкту “Я- дорослий”. Емоційно-ціннісна складова “Я”-концепції у підлітків обох груп є позитивною і практично не залежить від знань про себе, але пов’язана з оцінкою значущих інших. Емоційно-ціннісна складова системи “Я”-образів в обох групах підлітків утворена двома осями “конфліктна самоповага” та “аутосимпатія”, виділеними в результаті факторного аналізу значень модальностей самоставлення. Негативне і позитивне ставлення до себе підлітків пов’язані у їх значеннєвому просторі; відсутність самосхвалення, поблажливості до себе, позитивних рефлексивних очікувань з боку значущих інших призводять до внутрішньої конфліктності й самозвинувачення. Для обох груп досліджуваних характерним є значущий позитивний зв’язок між “віддзеркаленим самоставленням” і шкалами “аутосимпатії”, “самоповаги”. Тобто інтеріоризовані ставлення значущих інших є важливим аспектом емоційно-ціннісної складової системи “Я”- образів підлітків.

Відмінності в емоційно-ціннісній складовій системи “Я”- образів менш виражені, ніж у когнітивній. Основна відмінність між групами полягає у ступені усвідомлення цінності власної особливості – підлітки-соціальні сироти позитивно оцінюють лише окремі особистісні риси, натомість підлітки групи “норма” сприймають себе як унікальну особистість.

Досліджена нами специфіка взаємодії індивідуальних і соціальних особливостей девіантної поведінки дітей підліткового віку дає підстави зробити наступні висновки:

Дослідно-експериментальне вивчення типів девіантної поведінки вказує на те, що розвиток соціально прийнятної поведінки значною мірою залежить від єдності психолого-педагогічного впливу сім'ї, навчального закладу, психологічної служби тощо. Результати дослідження свідчать про недостатнє узгодження виховних зусиль зазначених інститутів, про байдуже ставлення до проблем підростаючого покоління, що є негативним зовнішнім чинником формування девіантної поведінки. Тому одним із головних завдань у формуванні особистості повинна бути координація психолого-педагогічних зусиль працівників психологічної служби навчального закладу, педагогів та батьків.

Таким чином, модель шляхів подолання девіантної поведінки підлітків має бути спрямована на вивчення профілактики девіантних проявів, а при необхідності їх корекції.

Література

1. Яремчук В. В. Соціальне сирітство як один із психологічних чинників формування девіантної поведінки підлітків / В. В. Яремчук // Теоретичні і прикладні проблеми психології : зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – Луганськ : Вид-во СХУ ім. В. Даля, 2012. – № 2 (28). – С. 351-357.
2. Яремчук В.В. Феномен соціального сирітства як наукова проблема / В.В. Яремчук // Вісник психології і педагогіки: зб. наук. праць Інституту психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. – Вип. 9. – К., 2012. – С. 187-193.
3. Яремчук В. В. Соціально-психологічні аспекти формування девіантної поведінки особистості в умовах соціокультурного простору / В. В. Яремчук // Теоретичні і прикладні проблеми психології : зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – Луганськ : Вид-во СХУ ім. В. Даля, 2013. – № 1 (30). – С. 399-405.
4. Яремчук В. В. Психокорекційна робота з підлітками, схильними до девіантної поведінки / В. В. Яремчук // Зб. наук. праць: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. – Ч. 2. – 2013. – С. 187-193.
5. Yaremchuk V. V. Desocialization exposure as a factor of deviant behavior in adolescence / V. V. Yaremchuk // Теоретичні і прикладні проблеми психології : зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – Луганськ : Вид-во «Ноулідж», 2013. – № 2(31). – С. 249-253.

References

1. Jaremchuk V. V. Social'ne siritstvo jak odin iz psihologichnih chinnikov formuvannja deviantnoї povedinki pidlitkiv / V. V. Jaremchuk // Teoretichni i prikladni problemi psihologii : zb. nauk. prac' Shidnoukraїns'kogo nacional'nogo universitetu imeni Volodimira Dalja. – Lugans'k : Vid-vo SNU im. V. Dalja, 2012. – № 2 (28). – S. 351-357.
2. Jaremchuk V.V. Fenomen social'nogo siritstva jak naukova problema / V.V. Jaremchuk // Visnik psihologii i pedagogiki: zb. nauk. prac' Institutu psihologii i social'noi pedagogiki Kiїvs'kogo universitetu imeni Borisa Grinchenka. – Vip. 9. – K., 2012. – S. 187-193.
3. Jaremchuk V. V. Social'no-psihologichni aspekti formuvannja deviantnoї povedinki osobistosti v umovah sociokul'turnogo prostoru / V. V. Jaremchuk // Teoretichni i prikladni problemi psihologii : zb. nauk. prac' Shidnoukraїns'kogo nacional'nogo universitetu imeni Volodimira Dalja. – Lugans'k : Vid-vo SNU im. V. Dalja, 2013. – № 1 (30). – S. 399-405.
4. Jaremchuk V. V. Psihokorekcijna robota z pidlitkami, shil'nimi do deviantnoї povedinki / V. V. Jaremchuk // Zb. nauk. prac': filosofija, sociologija, psihologija. – Ivano-Frankivs'k : Vid-vo Prikarpat'skogo nacional'nogo universitetu imeni Vasilja Stefanika. – Ch. 2. – 2013. – S. 187-193.

5. Yaremchuk V. V. Desocialization exposure as a factor of deviant behavior in adolescence / V. V. Yaremchuk // Teoretichni i prikladni problemi psihologii : zb. nauk. prac' Shidnoukraïns'kogo nacional'nogo universitetu imeni Volodimira Dalja. – Lugans'k : Vid-vo «Noulidzh», 2013. – № 2(31). – S. 249-253.

Яремчук В. В.

ВЛИЯНИЕ РАЗНЫХ МОДЕЛЕЙ СЕМЬИ НА ДЕВИАНТНОЕ ПОВЕДЕНИЕ В ПОДРОСТКОВОМ ВОЗРАСТЕ

Статья посвящена выяснению роли влияния социального сиротства как деструктивной модели семейных взаимоотношений на появление девиантного поведения подростков. Продуктивным типом отношений являются благополучные семьи. Проведенное экспериментальное исследование позволило выделить типы подростков с девиантным поведением и начертить пути психокоррекционной работы с подростками-социальными сиротами. Источников - 5.

Ключевые слова: девиантное поведение, подростки, социальные сироты, благополучная семья.

Yaremchuk V. V.

INFLUENCE OF DIFFERENT MODELS FOR FAMILY DEVIANT BEHAVIOUR IN ADOLESCENCE

Article is devoted to clarify the role of the influence of social orphanhood as a destructive pattern of family relationships in the emergence of deviant behavior among adolescents. Productive type of relationship are safe families. Conducted a pilot study it possible to identify the types of adolescents with behavioral problems and draw the path of working with adolescents psycho-social orphans. Sources - 5.

Key words: deviant behavior, adolescents, social orphans, happy family.

Яремчук Віталія Василівна – кандидат психологічних наук, викладач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», м. Івано-Франківськ.

УДК 81.234

Тригуб Г.В.

СУЧАСНА НЕЙРОЛІНГВІСТИКА У ВИВЧЕННІ ПРОБЛЕМИ КРИТИЧНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ОВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розглядається проблема чинника віку у вивченні іноземної мови. Дослідження узагальнює нейролінгвістичний підхід до перевірки валідності гіпотези критичного періоду, запропонованого Е. Леннебергом. Нейролінгвістичні моделі оволодіння іноземною мовою дали змогу визначити деякі теоретичні та емпіричні дані щодо проблеми критичного віку у вивченні іноземної мови. Результати дослідження механізму оволодіння іноземною мовою показали вплив латералізації півкуль головного мозку, процесу мієлінізації на оволодіння мовою. Вивчення на основі експериментальних даних, отриманих від функціонального МРТ і ПЕТ виявили валідність гіпотези загалом лише щодо абстрактних і системно-лінгвістичних особливостей засвоєння мови – фонетики та граматики. У той же час, деякі приватні характеристики мови, зокрема словник, не піддаються впливу «дорослішання».

Ключові слова: оволодіння іноземною мовою, нейролінгвістика, нейропсихологія, гіпотеза критичного періоду.